

Dreyfus och Buchenwald

För några dagar sedan uttalades i denna tidning att humaniteten och den sociala medkänslan vuxit inom de ledande kulturländerna under det senaste halvsekle — trots det fruktansvärda inslag av barbari som de totalitära regimernas politik inneburit. Detta framstegsoptimistiska påstående har, säkerligen i anslutning till en bred opinion, sagts vara oriktigt eller tvivelaktigt. Typisk är Handeltidningens erinran: "Man kan också tänka på hur känsligt världssamvetet reagerade för Dreyfus sak. Nu orkar gemene man inte hålla räkning på justitiemorden i Östeuropa." Dreyfusaffären framstår här, liksom i många andra jämförelser, som symbol för en kultur inom vilken en enda mans oskyldiga lidande väckte gensvar hos alla, medan samtiden betraktar långt fruktansvärdare orättvisor med förhärdad likgiltighet.

I denna tankegång ligger det något förståeligt och riktigt, men den används med orätt ofta som bevis för att vår tid är grymmare eller åtminstone hårdare än slutet av 1800-talet. Dreyfusaffären duger inte för att symbolisera en epok. Först och främst får man komma ihåg att det i Frankrike, då som nu ett av världens mest civiliserade länder, tog år av strider och kriser innan denna affär bragtes till ett rättfärdigt slut. I stort sett kämpade armén, kyrkan och de socialt ledande skikten mot en revision av domen över Dreyfus, och vid varje studium av affären blir det tydligt att denna kamp inte alltid fördes i förvisning om Dreyfus skuld, utan tvärtom hade sin nerv i uppfattningen att föreställningen om Dreyfus skuld borde upprätthållas i Frankrikes intresse. Att Dreyfus var skyldig hörde till de franska sanningarna, skrev Barrès, och han var icke en ensam man, utan snarare representant för landets officiella intellektuella elit; i franska akademien, inom societeten ställde man sig, likaväl som i kyrkan och i armén, avvisande till dreyfusardernas agitation främst med denna antiintellektualistiska, nationalistiska motivering — "ändamålet helgar medlen". Dreyfusaffären blev en stor sak, därför att san-

ningen till slut segrade, men också därför att den hade så svårt att segra.

Men inom andra länder var man dock enhälligt upprörd, svaras det. Påståendet är inte obestriddligt — sannolikt fanns reaktionen huvudsakligen inom de mestadels liberala kretsar som skrev tidningar och böcker och vilka i regel i varje fritt land är de universella idéernas ivrigaste försvarare. Och framför allt måste "världssamvetets" känslighet ses mot bakgrunden av att justitiemordet ägt rum i ett land som personifierade framsteget, att affärens långa och skiftesrika utveckling gjorde den till en sensation i ordets mest egentliga mening, att det var lätt att fatta ställning då man själv inte var engagerad. Massakrerna på tiotusentals oskyldiga armenier vid samma tid väckte, synes det, en mindre påtaglig indignation — dessa massakrer ägde rum i ett avlägsset och barbariskt land, utan spännande rättgångar och invecklade problemställningar, och de kunde därför inte framkalla samma intresse och förbittring som det enastående dramat i Frankrike.

De totalitära staternas grymheter bör i det enskilda fallet snarare jämföras med de armeniska massakrerna än med domen över Dreyfus. I sin totalitet väcker dessa grymheter den starkaste indignation, därpå finns ingen möjlighet att tvivla; de är grunden till det fördömande av nazism och kommunism som härskar i alla fria stater. Men just därför att justitiemorden kommer från regimer vilkas väsen är våld, förtryck och tortyr, kan de inte i varje särskilt fall uppröra oss på samma sätt; det kan knappast vara tal om justitiemord, då hela statsverksamheten byggs på orättfärdighet; redan mängden av orättvisor och statsmord måste leda till att indignationen mer riktar sig mot regimen som sådan än mot de skilda utslagen av dess gemenskap. Liksom under ett krig hinner vi inte känna medlidande för varje pinad eller stupad, blott ängest inför det hela. Och till vad skulle protester och böner tjäna: det är ju inte av misstag, utan av ond vilja som man handlar; det man önskar är inte att vinna förståelse, utan att injaga skräck.

En jämförelse mellan förr och nu måste därför ta sikte på de länder som tillhör den humanitära kulturkretsen. Med detta perspektiv finns inte skäl till

pessimistiska slutsatser. Domen över Zacco och Vanzetti väckte säkerligen samma förbittring som domen över Dreyfus; här förelåg också en orättvisa i en västerländsk kulturstat och samma serie av rättgångar, stridiga påståenden, inslag av ohederlighet som gjorde Dreyfusaffären till en världsaffär. I dagens Amerika reagerar man långt starkare inför en lynchning än för femtio år sedan — samma skärpta känslighet för orätten och olyckan är uppenbar inom hela den demokratiska humanismens kulturkrets. Det är därför även år 1950 berättigat att betona framsteget i förändringen.